Analyse bragt i Politiken 29. december 2005

Nejsigere. EU-modstand stikker i alle retninger

Euroskepsis

Af Catharina Sørensen

Modvilje over for medlemskab og udvidelser stiger, men EU's borgere vil gerne have en forfatning og bakker fortsat stærkt op omkring en fælles udenrigspolitik. Det var nogle af hovedkonklusionerne i Europa Kommissionens nyeste Eurobarometer opinionsundersøgelse. Overraskende? Slet ikke. Decembermålingens portræt af europæernes holdninger til EU-samarbejdet afspejler en mangeårig gradvis udvikling, som EU's ledere åbenbart havde behov for to nej'er for at opdage.

Det ville være befordrende, hvis EU's tænkepause, der er stats- og regeringschefernes foreløbige svar på Frankrig og Hollands nej til EU's forfatningstraktat, vedrørte og betænkte befolkningerne i lige så høj grad som politikerne. Men skulle en tænkepause for alvor have været på befolkningernes vilkår, kommer det nuværende initiativ mange år for sent. Ser man på opinionsundersøgelser over en lang årrække, er der i hvert fald meget, der tyder på, at EU gradvist har fjernet sig længere og længere væk fra, hvad dets oprindelige medlemslandes borgere ønsker. Det må være en af de konklusioner, der kan drages af den nye Eurobarometer måling.

Euroskepsis er mangefacetteret. Man kan ikke danne sig et seriøst billede af et lands skepsis ud fra to-tre spørgsmål i en meningsmåling. Euroskepsis er andet end modvilje mod medlemskab og et dårligt image af EU. Derfor bliver det nemt misvisende, når Eurobarometer undersøgelsen på den baggrund går ind og klassificerer nogle lande, herunder Finland, som 'traditionelle skeptikerlande'. Ligeledes er det useriøst, når danskerne i rapporten omtales som en befolkning, der 'har en tendens til at være ret kritiske over for EU's demokratiske processer'.

For at undgå at euroskepsis bliver et normativt skælds- eller plusord, er det vigtigt at huske på den simple kendsgerning, at folk har forskellige ønsker med det europæiske samarbejde. Nogle befolkninger giver udtryk for at ønske et meget ideologisk fællesskab i Europa – et, der på europæisk plan afspejler de politiske skillelinjer, der også gør sig gældende på nationalt plan. Andre befolkninger kræver et EU, der leverer mere i statskassen, end det tager. Igen andre er hovedsageligt urolige ved tanken om et samarbejde, der går ud over den nationale suverænitet.

At være kritisk over for EU, som det i dag manifesterer sig i Bruxelles, er altså ikke nødvendigvis udtryk for, at man ikke er føderalist – og omvendt. Det er i stedet i høj grad udtryk for, at EU ikke synes i overensstemmelse med ens basale idé om samarbejdets natur. Danmark har længe været kendt som et euroskeptisk land, men det er faktisk kun på relativt få indikatorer – typisk på spørgsmål om afgivelse af national suverænitet – at danske holdninger rent faktisk har adskilt sig ved at være mere EU-kritiske end gennemsnittet.

I Eurobarometer undersøgelsen spørges der som nævnt ind til, om EU's borgere gerne vil have en forfatning. Det er der mange nej-sigende franskmænd og hollændere, der stadig gerne vil, og

det bliver udlagt som en overraskende måling. De to landes befolkninger har jo netop stemt nej til en forfatning.

Men de to nej'er til forfatningstraktaten havde meget lidt at gøre med kritik af ideen om en forfatning for EU. Som Eurobarometer undersøgelsen også afspejler, giver de seneste års manifestationer af euroskepsis sig nemlig ikke udtryk på alle området inden for samarbejdet. Eksempelvis er der ingen udbredt modvilje mod en fælles udenrigspolitik. Sat lidt skarpt op var det hollandske nej præget af en utilitaristisk debat om manglende synlige fordele ved det udvidede EU, mens det franske nej snarere var ideologisk betonet – det var debatten om det 'franske EU', og om hvorvidt EU var socialt nok, der gjorde sig stærkest gældende.

Det franske nej var altså ikke udtryk for en pludseligt opstået euroskepsis, der var betinget af en upopulær premierminister og en høj arbejdsløshed. Euroskepsis kan sagtens afspejle proteststemmer, men det fratager ikke EU en aktie i debatten: få vælgere vil stemme nej til hvad som helst, en upopulær regering foretager sig, så hvis proteststemmer er afgørende for ens stemme, involverer det en overvejelse om, at man godt kan give køb på stemmeobjektet. Franske nej-stemmer var i høj grad udtryk for en abstrakt evaluering af, hvor EU-samarbejdet var på vej hen, og med den traditionelt stærke franske modvilje over for udvidelser, kan det ikke undre, at EU umiddelbart efter historiens største udvidelse ikke stod stærkt i mange franskmænds øjne. En situation, der synes at have omvendt fortegn i Danmark, der i øvrigt topper listen over lande, hvor færrest ønsker, at EU skal have en forfatning.

Bag de generelle Eurobarometerkonklusioner gemmer der sig altså store nationale forskelle. Ikke overraskende er der markante forskelle mellem nye og gamle medlemslande, men det er der også 'internt' mellem de gamle EU-15 lande. På spørgsmålet om generel tilfredshed med livet er det med danske øjne interessant, at vi adskiller os markant fra samtlige andre EU-lande. Ikke så meget i det samlede antal af tilfredse borgere, selvom det med 96 procent er det højeste i EU. Hvor Danmark især adskiller sig, er i antallet af 'meget tilfredse' borgere, der når 64 procent. Gennemsnittet i EU er på 21 procent, og på andenpladsen ligger Sverige med 47 procent. Det kan betyde, at danskerne møder EU med et andet udgangspunkt end befolkningerne i lande, hvor utilfredsheden med dagligdagen er større. Det afspejles måske i, at det kun er i Danmark og Sverige, at miljøspørgsmål ses som et af dagens to største udfordringer af over 10 procent af befolkningen.

Politikere i flere lande har givet udtryk for, at EU for at (gen)vinde borgernes opbakning bør fokusere på at levere varen på de områder, der optager folk mest. Et nobelt projekt, der dog kan få det svært givet store forskelle landene imellem. I Tyskland synes 74 procent, at arbejdsløshed er et af tidens to vigtigste spørgsmål. Det synes blot otte procent i Irland. 32 procent af danskere siger terrorisme. Det gør kun én procent i Litauen.

Der er altså ingen skudsikker vej, når det kommer til strategier for at nå til større folkelig opbakning omkring EU. Europa-Kommissionen skylder i forbindelse med offentliggørelsen af de 'dystre' Eurobarometer tal skylden for den dalende EU-opbakning på medlemslandene. Men opinionsundersøgelsen kan ikke skjule, at befolkningerne ikke ligefrem efterspørger en større rolle fra eksempelvis Kommissionen eller Europa-Parlamentets side. Begge institutioner møder nemlig faldende tillid blandt EU's befolkninger, med den største mistro til Parlamentet nogensinde. En strategi for EU-positive politikere kunne selvfølgelig være at fokusere på nationale løsninger på den manglende opbakning – men om det kan foregå uden at gå ud over sammenhængskraften og solidariteten i EU er et åbent spørgsmål.